

MICHAL DOČEKAL

umělecký šéf Činohry Národního divadla

Josef a Karel Čapkové

ZE ŽIVOTA HMYZU

Představovat slavnou alegorickou moralitu bratrských pilířů české meziválečné kultury je asi zbytečné – málokdo nezná alespoň v obrysech příběh Tuláka, kterého omrzí lidé a rozhodne se na ně dívat jako na hmyz a pozoruje efemérní a povrchní život Motýlů, kořistnické a sobecké Chrobáky, Cvrčky a Lumky a nakonec bojovné a ve strašlivém životním tempu houfně hynoucí Mravence.

Premiéra:

5. června 2014 v Národním divadle

Josef a Karel Čapkové

ZE ŽIVOTA HMYZU

Režie: **Daniel Špínar**
Dramaturgie: **Daria Ullrichová**
Scénografie: **Heinrich Boráros**
Kostýmy: **Linda Boráros**
Hudba: **Petr Wajsar**
Choreografie: **Irina Andreeva**

Tulák: **Saša Rašilov**

MOTÝLI:

Iris: **Karel Dobrý**
Clythie: **Kateřina Winterová**

Felix: **Filip Kaňkovský**

Viktor: **Martin Pechlát**

Otakar: **David Matásek**

KOŘISTNÍCI:

Kukla: **Michal Kern j. h.**

Chrobák: **Petr Motloch**

Chrobačka: **Sabina Králová**

Jiný chrobák: **Rostislav Trtík j. h.**

Cvrček: **Igor Orozovič**

Cvrčková: **Lucie Žáčková**

Lumek: **Vladislav Beneš**

Jeho Larvička: **Jana Pidrmanová**

Parazit: **Jaroslav Slánský j. h.**

Loupeživá smečka: **externí spolupráce**

MRAVENCI:

První inženýr – moderátor: **David Matásek**

Druhý inženýr – moderátorka: **Jana Pidrmanová**

Hlas diktátora: **Vladislav Beneš**

Karel Dobrý, Filip Kaňkovský,

David Matásek, Petr Motloch,

Igor Orozovič, Jaroslav Slánský j. h.,

Martin Pechlát, Sabina Králová,

Jana Pidrmanová, Lucie Žáčková

JEPICE: externí spolupráce

První slimák: **Lukáš Kubát j. h.**

Druhý slimák: **Kristina Sitková j. h.**

Premiéra: 5. června 2014 v Národním divadle

Hra byla poprvé uvedena v roce 1922 hned na dvou scénách – v Národním divadle v Brně, kde měla světovou premiéru v režii Bohuše Stejskala, a o málo později i v Národním divadle v Praze, kde se jí ujal K. H. Hilar. Národní divadlo se od té doby k Životu hmyzu pravidelně vracelo – krátce po skončení druhé světové války, v roce 1946, ho zde režíroval Jindřich Honzl, v roce 1965 Miroslav Macháček, v roce 1990 Miroslav Krobot. Asi nejslavnější a dodnes vzpomínaná je Macháčkova inscenace ze šedesátých let ve scéně Josefa Svobody a s orchestrálním doprovodem pod vedením Karla Krautgartnera. Na repertoáru se udržela pět sezon a dočkala se bezmála dvou set repríz. Pro první uvedení v novém tisíciletí byla režie svěřena Danielu Špínarovi, jednomu z nejvýraznějších talentů mladé režisérské generace, který s novou sezonou nastupuje v Národním divadle do angažmá.

Inscenaci doporučujeme divákům od 15 let.

SEX, HROMADĚNÍ A NÁSILÍ

Daria Ullrichová

Ve své době vzbudilo drama brří Čapků značný rozruch. Bylo zcela nepodobné stávající dramatice. Citujme výňatky z dobových kritik: „Hra se vymyká dosavadním zvyklostem dramatu.“ – „Technika skladby prostě jen rozvíjí obrázky z přírodopisného alba.“ – „Není dílem dramatickým, spíše libretem k baletu, féerii, která není bez básnických záchvěvů.“ – „Teskná filosofie vedle laciné líbivosti, novátorství vedle okoukaných triků, zášleh překvapujících myšlenkových blesků vedle tuctově bengálových efektů.“ – „Je to taková nějaká dramatická orchideje; květina podivných tvarů a nezvyklé vůně. Je to odklon od přirozeného vývoje dramatu na jiné, neschůdné a záhadné cesty.“ – „Není vlastně ani divadlem. A je to přece zas víc divadlo, nežli mnohé jiné dílo, postavené přesně. Ano, moderní, filosofické Jiříkovo vidění, namísto toho starého, ploše moralistního, moderní filosofický balet, jakým sotva kde může se vlastně pochlubit i cizina.“

V roce 1921, kdy byla hra dokončena, byla dílem v pravém smyslu slova avantgardním. A to nejen v našem národním kontextu, ale v širokém kontextu divadla evropského. Důsledně bořila dosavadní konvence a představy o dramatickém textu. Hra zcela rezignuje na jednotící příběhovou linii. Ta byla doposud, i přes ibsenovskou a čechovskou reformu, základním principem jednoty dramatu, důkazem jeho celistvosti. Hra rezignuje i na dramatičnost postavenou na vyhoceném konfliktu organizujícím děj. Tradičně pojatou dramatičnost nahrazuje vizuální divadelností.

V této době se nový typ divadelní hry – kulminující posléze v epickém dramatu brechtovského typu – začíná teprve odpoutávat od své mateřské literární podstaty. Divadelní text přestává být jedním z literárních žánrů, patří více divadlu, předpokládá jevištní provedení.

Představu o divadle ovlivňují moderní výtvarné směry, expresionismus, kubismus. Autorský podíl Josefa Čapka máme možná sklon trochu podceňovat, ale faktura hry postavená na zjednodušujících liniích kresby, záměrném primitivismu, tedy modernistických principech výtvarného myšlení, podstatný vliv bytostného výtvarníka spíše potvrzuje.

Hra je sice téměř tradičně rozčleněna do tří dějství, Motýlové, Kořistníci, Mravenci, ale každé dějství má jinou formu, strukturu, styl.

Nejblíže jsou tradičnímu pojetí prvně představení, Motýlové. Wildovské konverzační formě odpovídá tematika dekadentně pojaté erotiky. Vzduch, třepotání, sladký život. Láska i akt plození jsou směšně nepřipadné, brání svůdné lehkosti bytí.

Druhé dějství s prvním ostře kontrastuje. Tady není život nezávazně konzumován. Existence má svůj krutě jasný cíl. Přežít. A také zabezpečit se, tedy vlastnit. Uzavřené výjevy jsou položeny vedle sebe, a mají-li vůbec příběhovou linii, pak je to akt zabíjení: „Chceš-li jíst, tedy zabij.“ Každý hmyzí druh dbá jen vlastního ustrojení, není mu dáno dohlédnout za hranice svého přírodního předurčení. Sobectví žití a přežití, řeklo by se po lidsku.

Třetí dějství líčí stát Mravenika. Mravenci nejsou sobečtí, naopak. Jde o hmyz disciplinovaný, kooperující. Jedinec pracuje ve prospěch celku. Společenství účelně, technokraticky efektivně uspořádané.

Odhlédneme-li od postavy Tuláka a Kukly, jednotlivá dějství nejsou navzájem propojena. Mohou fungovat jako samostatně vystavěné obrazy, groteskní varietní čísla. Mohli bychom dovozovat, že jejich následnost zdůvodňuje pouze princip kontrastu. Motýlí požívačnost je zdůrazněna snáživostí kořistníků, sobectví kořistníků se vyjímá vedle kooperativnosti mravenců. Řazení dějství má ale svou logiku v linii myšlenkové, v gradaci tématu. Jednoduše vyjádřeno: po hmyzím sexu, hromadění a násilí následuje hmyzí válka. Nebo jinak: vládnou-li ve společnosti pouze pudy a sobectví, není logické, co bude – budme optimističtí: mohlo by následovat?

Pouze třetí dějství věnované Mravenice mělo v době vzniku hry utopický charakter. Doboví recenzenti pokládali za inspiraci dril vilémovského Německa a dokonce americký taylorismus. V ostrých konturách, až komiksově jednoduše, je zobrazeno společenství slepé oddanosti zájmům celku, poslušnosti zručně zkřížené s racionalitou. To, co bylo v době vzniku utopické, stalo se za pouhá dvě desetiletí apokalyptickou skutečností. „Pobijte ženy a zárodky,“ zní opakovaný povel válčících mravenců, a to obou stran.

Interpretovat obraz Mraveniky v dnešní době je jistý problém. Mraveniku vnímáme jako pojmenování toho, co bylo, co známe, co jsme viděli a slyšeli už mnohokrát, a proto nás to může i nudit. Například postava Diktátora natolik koresponduje s karikaturní podobou Hitlera, že zahlcuje či přehlušuje další motivy, možná témata. To, co bylo v době vzniku hry formou originální a myšlenkově jasnozřivé, zdá se dnes prvoplánově plakátové. Obraz zbanalizoval, postrádá překvapivost. Není to chyba autorů, na vině jsou následné dějiny, které se odehrály v reálně hrůznější podobě.

Interpretované dílo by mělo působit jako v době svého vzniku, říkává se. Dostát tomuto požadavku v úplnosti možné není, lze k němu pouze směřovat. Možné je jen následovat to, co jmenujeme duchem díla, intencí textu. Obraťme se tedy k autorům. Obraz Mraveniky je v počátku dějství postaven na následujících motivech: továrna, tempo, stroj, vynález, zrychlení, úspora, výroba, rozum, zájem celku. Mravenika má svůj vlastní účelný jazyk, instrumentální jazyk příkazů a hesel. Má i své dějiny, mění se v čase. Mravenika čeká na svého velkého manažera. První inženýr se promění v diktátora, racionalisticky fungující společenství se transformuje do totalitně vojenského režimu. Současný interpret hry bratří Čapků musí si klást otázku, zda orwellovské nebezpečí Mraveniky někde blízko nás nedrímá. Sex, hromadění a násilí netřeba hledat, vnucují se samy.

Hra *Ze života hmyzu* byla bezesporu reakcí na traumatizující zážitek první světové války. Trauma následné druhé světové války, kterou ta první zrodila, je natolik velké, že doznívá i v generacích, které ji nezažily. A proto se utěšujeme, že třetí světová není možná. Jenomže cokoli se stalo, může se stát znova.

Inspirací pro naši interpretaci se stala poslední slova zvítězivšího mravenčího vůdce: „naše obchodní zájmy...“

ZE ŽIVOTA HMYZU NA INDUSTRIÁLNÍM PALOUČKU

S režisérem Danielem Špinarem o vstupu do angažmá v Národním divadle a přípravách poslední činoherní premiéry této sezony.

Co se Vám vybaví, když se řekne Zlatá kaplička?

Vybaví se mi především nádherná budova. Zvenku i zevnitř. Pak mi také naskakují slova jako tradice, odpovědnost, dědictví, národ. Pak si také vzpomenu na několik nezapomenutelných inscenací, které jsem měl možnost tady vidět. A teď konkrétně se mi hlavou honí Čapci a hmyz všeho druhu.

Od nové sezony vstupujete jako kmenový režisér do Činohry Národního divadla.

Co Vás sem nalákalo?

Toužil jsem už delší dobu po soustředěnější divadelní práci. Po čtyřech letech „kočování“ jsem se chtěl usadit a pracovat se stálým souborem ve stálém prostředí. Takže, když mi umělecký šéf činohry Michal Dočekal tuto práci nabídl, zahrál přesně na moji strunu. Jistě bylo také velmi důležité, že se s celým dramaturgickým týmem znám poměrně dlouhou dobu a cítím, že s nimi dokážu umělecky velmi dobře komunikovat a že tato komunikace nás vzájemně obohacuje – pracovní i lidsky. Taky jsem se při zkoušení setkal už s více než půlkou místních herců. Vážím si jich a mám je moc rád. Navíc opravdu miluju veliké divadelní prostory, kde si člověk může dovolit všechna ta silná gesta, expresionistické emoce a monumentální obrazy. A pak si taky myslím, že takové nabídky se prostě neodmítají!

Ze života hmyzu je Vaše čtvrtá režie v ND (*Bouda Bondy, Anglická milenka, Být či nebýt*) a první právě ve Zlaté kapličce, jak vnímáte tento, dalo by se říci, posvátný divadelní prostor jako režisér?

Snažím se přistupovat k režii v Národním divadle stejně, jako ke všem ostatním. Ano, je to sice unikátní a velmi exponovaný prostor, disponuji větším rozpočtem než kdekoli jinde, hra je „těžko-

tonážní“ národní klasika, inscenační tradice je silná... Ale člověk si tyto myšlenky nesmí příliš nechat připustit k tělu, protože pak se přestane koncentrovat na to podstatné. Teď se chci soustředit pouze na zkoušení samotné, tedy na co nejsoučasnější a nejvěrnější interpretaci textu, na hledání postav s herci a na všechny ty technické složitosti spojené s inscenací – aby se vše zvládlo a zapadlo do sebe tak, jak má a jak jsem si vysnil. Ona skutečnost, že jsem režíroval ve Zlaté kapliče mi dojde nejspíš až po premiéře.

Na jaké divadlo se můžeme na premiéře *Ze života hmyzu* těšit?

Především to nebude pohádka o broučcích. Tahle hra bratří Čapků je nesmírně krutou groteskou, která dost nevybíravým způsobem popisuje fungování lidské společnosti. A přestože je už téměř devadesát let stará, neztratila nic ze své aktuálnosti. Jinými slovy – prostředky se mění, člověk sám nikoliv. Vypráví o tom, že nuda, přemíra nevázaného sexu, hromadění a hrabivost vedou k destrukci a válce. A je to věčný koloběh. Pak je asi taky potřeba říct, že, přestože je to ostrá moralita, která nemilosrdně rozkrývá podstatu člověka, je to také průzračná, schematická, nepsychologická komedie. Pro mě je to až taková zběsilá kabaretní revue. Myslím, že divák s otevřenou myslí se pobaví. Především sám nad sebou.

Můžete prozradit něco ze své režijní koncepce?

Snad jen, že inscenace bude plná živé hudby, bude se odehrávat v moderním prostředí jakéhosi industriálního paloučku a že kostýmy a situace budou vycházet ze současných inspirací každodenního života kolem nás.

Kdybyste si mohl vybrat, kým z hmyzí říše byste chtěl být?

Určitě Motýlem. Jsou to tvorové nádherní, lehkomyšní, nezodpovědní, přelétaví, věčně nadrženi, a mají potřebu se neustále dopovat nějakým (bílým) práškem. A jejich problémy jsou ostatních sny. Naprosto ideální.

TVURČÍ DÍLNY PRO STŘEDOŠKOLÁKY

Národní divadlo svým divákům nabízí možnost ponořit se do témat inscenace buď ještě před anebo po jejím zhlédnutí. Tvůrčí dílny přiblíží dramatické dílo „na vlastní kůži“, nastíní jeho inscenační historii i možnosti současného pojetí.

V nabídce jsou tyto dílny a programy:

HMYZ POD LUPOU – tvůrčí dílna pro středoškoláky

Jaký pohled měli na „hmyz“ bratři Čapkové? Jaký má současný režisér D. Špinar? A jak se obojí dotýká dnešního mladého publika? Struktura dílny a její aktivity jsou uspořádány tak, aby studentům umožnily zaujmout aktivní postoj k tématům a obsahu inscenace. Zásadní je přitom podpora vnímání a reflexe dramatického umění jako svébytného uměleckého projevu. Vlastní výklad dramatických postav a přesah do reálného života, hra v roli, improvizace, diskuze k tématům a reflexe zažitého. Vedle bezprostřední herní zkušenosti je důležitou rovinou přiblížení možností scénického zpracování ve všech jeho složkách. Účastníci se seznámí i s prací některých uměleckých profesí, např. scénografa, dramaturga, kostýmního návrháře, režiséra i herce. Tvůrčí dílna chce podnítit mladé publikum k aktivnímu a kritickému diváckému postoji, a umožnit tak vrstevnatější divadelní zážitek z inscenace ND. Po absolvování dílny následuje společná návštěva představení ve vybraném termínu a možnost setkání/diskuze s tvůrci inscenace.

Pro koho? Pro studenty 1.–4. ročníků SŠ a skupiny mládeže ve věku 15–19 let

Na jak dlouho? Dílna trvá cca 3 hodiny s přestávkou

Za kolik? Dílna je v ceně vstupenky na představení

TAHÁK – program pro učitele a pedagogy SŠ

Program umožňuje náhled do obsahu a struktury tvůrčí dílny pro studenty SŠ „Hmyz pod lupou“ tak, aby si učitelé dokázali představit a částečně i sami zažili to, co „jejich“ studenty během dílny čeká. Účastníci obdrží pracovní listy jako inspiraci pro přípravu na návštěvu divadelní inscenace Ze života hmyzu. Národní divadlo se záměrně obrací na pedagogy ve snaze navázat užší partnerskou spolupráci se školami.

Pro koho? Pro pedagogy SŠ

Na jak dlouho? 1 hod. (v den představení)

Za kolik? Dílna je v ceně vstupenky na představení

SPOLU „DO NÁRODA“ – mezigenerační setkávání

Tato tvůrčí dílna je speciálně určená pro společnou návštěvu divadla středoškoláků a jejich rodičů či prarodičů. Přitom nehraje roli, kdo přivede koho. Jaký je svět z pohledu Chrobáka či rodičí se Kukly? Jaký z pohledu dnešního dospělého? A jak se k tomu staví mladý divák? Dílna hravým způsobem reflektuje hlavní témata inscenace Ze života hmyzu v režii D. Špinara a vybízí k mezigeneračnímu setkání nad divadelním uměním.

Pro koho? Dospívající diváci a jejich rodiče/prarodiče (1+1, věk od 15 let)

Na jak dlouho? 1 hod. po skončení odpoledního představení

Za kolik? Dílna je v ceně vstupenky na představení

Koncept a realizace dílen: Daniela von Vorst

Přihlášky a další informace na emailu cinohra@narodni-divadlo.cz

Videotrailer k inscenaci bude ke stažení na videokanálu Činohry ND na www.youtube.com

Fotogalerie ze zkoušek na profilu Činohry na sociální síti [Facebook.com](https://www.facebook.com)

Kontakt pro média:

Tomáš Staněk, public relations Činohry

tel.: 224 902 126

mobil: 605 207 249

e-mail: t.stanek@narodni-divadlo.cz

GENERÁLNÍ PARTNER
NÁRODNÍHO DIVADLA

KB

Partneři Národního divadla

ŠKODA

AutoCont

NADAČNÍ
FOND

BOHEMIAN
HERITAGE
FUND

Partner inscenací Národního divadla

Mecenáši Národního divadla

KOLOWRAT KRAKOWŠTÍ

Národní divadlo děkuje JUDr. Dominice Kolowrat-Krakowské
Maximilianu Kolowrat-Krakowskému a Francesce Kolowrat-Krakowské
za nezištnou a štědrnou podporu.

Prof. Dr. Dadja Altenburg-Kohl

Mediální partner

Česká televize